

SÜRGÜN BİR ŞEYHE ARMAĞAN
ATPAZARÎ KUTUP OSMAN KİTABI

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınları

Sürgün Bir Şeyhe Armağan: Atpazarı Kutup Osman Kitabı

Editörler: İsmail Güleç & Ali Namlı & Ömer Said Güler

Birinci Baskı: Mayıs 2019

ISBN: 978-605-80624-0-5

Baskı Hazırlık: Çelebi Şenel

Kapak: Fatih Durmuş

Baskı

Seçil Ofset

100. Yıl Mahallesi Massit Matbaacılar Sitesi

4. Cadde No:77 Bağcılar, İSTANBUL

T: +90 (212) 629 06 15 pbx

F: +90 (212) 629 20 20

info@secilofset.com

Sertifika No: 12068

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi

Haspolat Kavşağı Lefkoşa KKTC

Tel: +90 (392) 233 5522

e-mail: info@kisbu.edu.tr

web: www.kisbu.edu.tr

Bu kitap TİKA (Türk İşbirliği Koordinasyon Ajansı Başkanlığı) tarafından desteklenen proje kapsamında hazırlanmıştır.

Kutup Osman Hazretleri ve Celvetiyye'de Dinî Mûsikî

Ahmet Hakkı Turabî*

Giriş

Tekke mûsikîsi, bilhassa cehrî zikir icra eden tarikatlerin zikir geleneği içerisinde gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Bundan dolayı bu tarikatlerin mürşid-i kâmilleri başta olmak üzere müntesipleri, mûsikî kabiliyetleri olan kimselerdir. Bu doğrultuda mûsikînin ya bestekârı, ya güftekârı, ya hânendesi ya sâzendesi, en azından zikir esnasında seslendirilen evrâd, dua ve besteli eserleri diğer dervişânla birlikte uyum içerisinde seslendirebilecek seviyede oldukları görülmektedir. Başta Mevlevîlik olmak üzere, Bektâşîlik; bilhassa Halvetî tarikatlerinde mûsikî oldukça önemli bir yer tutmuştur. Tekke mûsikîmizin formları, bu formlarda besteleri bu tarikatler içerisinde gelişmiştir. Bizzat mûsikîşinâs-bestekâr olduğu bilinen Aziz Mahmud Hüdâyî hazretleriyle başlayan Celvetîlik'te de durum bu minval üzeredir. Bu tarikatın müntesipleri, tekke mûsikîmizde önemli bir yeri haizdirler. Tarikat pîrlерinin yolunu izleyen daha sonraki Celvetî meşayihinin büyük bir kısmı mûsikîşinas ve bestekâr olup meydana getirdikleri eserler de üslûp itibarıyla olgun ve sanatlı mahsullerdir.¹

Kutup Osman hazretleri de cehrî zikir yapan Celvetiyye'ye müntesip ve bu tarikatın silsilesinde 32. sırada olan bir mürşid-i kâmidir.² Dolayısıyla mûsikîden bigâne kalması zaten düşünülemez. Ne var ki mûsikî repertuarımızda Kutup Osman hazretlerine ait herhangi bir beste tespit edilememiştir. Diğer yandan son yıllarda Abdullah Uysal'ın yaptığı üç bestenin haricinde, hazretin güftelerinin beste olarak değerlendirilmediğini görmekteyiz.

Celvetiyye'de Mûsikî

Tarikatin pîri Aziz Mahmud Hüdâyî'nin bizzat mûsikîşinâs-bestekâr olması tarikat zikir-â-yin merâsimlerinde mûsikî icrasının yer alması ve önem verilmesine sebep olmuştur. Ağırbaşlılık, durgunluk, istikrar, tefekkür ve huşûun hâkim olduğu Celvetiyye'nin mûsikîsinde bu özellikler merkezî bir rol oynamaktadır. Bu tarikatın mûsikîsinde coşkunluk, hareket, heyecan, sohbet ve vecd arka planda kalmaktadır. Zira zikir merasimlerinde mûsikî, oldukça ağırbaşlı-hafif bir edâ ile solo olarak icra edilmektedir. Diğer yandan Celvetiyye'de besteli mevlid okuma geleneğinden dolayı zâkirler besteli mevlidi meşkederlerdi. Bilhassa tekkede Ramazan ayı, ibadet neşvesi içerisinde teravîh tertibi, temcid, münacaat, tesbih ve ilahilerle geçirilirdi. Başta Mirac Gecesi olmak üzere bu mübarek geceler için bestelenen Mirâciyye, Regâbiyye gibi besteli eserler okunurdu.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Hasan Kamil Yılmaz, *Aziz Mahmud Hüdâyî* (İstanbul, 1990), 296.

2 Ali Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2001), 291.

Celvetiyye’de zikir, Üsküdar’daki tekkede Cuma namazından sonra ortadaki zâkirler olmak üzere içiçe iki halka şeklinde, zâkirbaşının Fâtihasıyla başlar. Kafesli odasında “kelime-i tevhid”e başlatan Şeyh efendi, ses perdesi kaldırılarak ağır tempoda onaltı tevhid çektirirdi. Zâkirbaşının “Yâ Allah Hû” nidâsıyla topluca dizüstü kalkılır; “Allah Hû” zikri devam ederken, zâkirler tarafından Aziz Mahmud Hüdâyî’nin ilahileri okunurdu. Dizüstü yapılan bu kıyam zikrinin adı “nısf-ı kıyâm”dır. Bunun sebebi olarak “Hazretin bir zikir esnâsında Hz. Peygamber’in tecelli eden rûhâniyeti karşısında ayağa kalmak istemesi ve Hz. Peygamber’in kalkmamasını işaret buyurması üzerine, kalkmamakla birlikte edeben oturmamayı tercih edip, yarı kıyâm halinde zikre etmesi” gösterilmektedir. Zâkirbaşının perde kaldırılarak “Yâ Allah Hû” nidâsıyla tamamen ayağa kalkılır ve “Hû” esmâsıyla kıyâm zikri başlar. Daha sonra “İsm-i Celâl” (Allah) zikri başlar ve zâkirler topluca ağır tempoda ilahiler okurlar. Bu esnada kafesli odadan çıkıp seccadesine oturan Şeyh efendinin hareketiyle birlikte bir zâkir durak okur. “Yâ Allah Hû” denilerek tekrar kıyâma geçilerek “Hû” zikri başlar. Zikre uygun hareketlerle birlikte solo ilahiler okunmaya devam eder. Şeyh efendinin “İllâ Hû” demesiyle zikir sona erer. Cumhur ilahisini müteakiben Şeyh efendinin duâsıyla merâsim tamamlanır.³ İstanbul başta olmak üzere taşradaki diğer bütün Celvetî tekkelerinde de bu tarz uygulanmıştır.

Aziz Mahmud Hüdâyî

Aziz Mahmud Hüdâyî (ö. 1038/1628), mutasavvıf ve şair kimliğinin yanısıra bir bestekâr olarak, bizzat bestelediği ve besteli şiirlerini tekkesinde bizzat okutmuştur. Hatta bestelenmek üzere nazmettiği; terâvih tesbihleri, temcîd, naat, münâcaat ve ilahiler vardır. Hazretin günümüze sadece iki tane bestesi ulaşmıştır: Biri çargâh makamında, düyek usulündeki tevşihî “Kudûmün rahmeti zevk u safâdır Yâ Rasûlallah”, diğeri ise neva makamında, sofyan usulünde ilahisi “Açıldı çün bezm-i elest”. Hüdâyî hazretlerinin günümüze ulaşmayan diğer iki bestesi; hüseyni makamında “Ey nefsi şûm, insâf idüb dimedin Yâ Hû” ve neva makamında “Tahkik ider tasdikini imana irmek isteyen” ilahileridir.

Hüdâyî hazretleri, mûsikîyi müdafaa amacıyla kaleme aldığı *Keşfü’l-ğmâ’an vec-hi’s-semâ* isimli eserinde, zikir âyinini yâni sûflerin semâını izâh ederken, mûsikînin insan rûhuna olan tesirlerine de temas etmiş ve böylelikle bestekârlığı yanı sıra mûsikî nazariyatı ve mûsikî psikolojisine de vâkıf olduğunu göstermiştir.

Hüdâyî hazretlerinin ikisi kendisine ait olmak üzere manzumelerine yapılan toplam günümüze ulaşan 184 beste vardır; bunların arasında en çok bestelenen eserleri; “Neyleyeyim dünyayı” 12, “Kuldan sana lâyük nola” 7, “Açıldı çün bezm-i elest” 7 ve “Kudûmün rahmeti” 6 bestelerdir. Başta Hâfız Post olmak üzere yaşadığı devirde başlayan eserlerini besteleme faaliyeti günümüzde de devam etmektedir. Enteresandır ki 40 beste anonimdir, yani bestekârları ya kendilerini sırlamışlar ya da kulaktan kulağa aktarılırken unutulmuştur. Cinuçen Tanrıkorur 15, H. Sadettin Arel ve Aslan Hepgür 9, Hakan Alvan 7, Zekai Dede ve Ali Rıza Efendiler de 6’şar beste yapmışlardır. Bestelenen eserlerinde en çok

³ Bu zikri bizzat meşkeden ve gelecek nesillere bu çok kıymetli bilgileri aktaran Ömer Tuğrul İnançer Beyefendi’ye şükranlarımızı arz ederiz.

hicaz (19), uşşak (15), Hüseyini ve hüzzam (9), acemaşiran (7) makamları kullanılmıştır. En sık kullanılan usuller ise başta sofyan ve düyek olmak üzere, evsat ve durak evferidir. En sık kullanılan form ilahi başta olmak üzere durak ve tevşihlerdir. Bu makam, usûl ve formlar tarikatın mûsikîsinin ağır temposuna ve zikir esnasında durak formu kullanıldığını da teyit etmektedir.

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Aç gözün gafletden uyan	Cüneyt Kosal	Mahur	Devrikebir	İlahi
Açılalım güller ile	Dursun Çakmak	Muhayyer	Düyek	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Ali Rıza Efendi	Sazkar	Devrirevan	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	(Giydirme)	Saba	Düy.-Sof.	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Anonim	Neva	Düyek	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Anonim	Hüseyini	Sofyan	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Anonim	Neva	Sofyan	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Ahmet Kadri Rizeli	Tahir	Sofyan	İlahi
Açıldı çün bezm-i elest	Anonim	Uşşak (Neva)	Sofyan	İlahi
Açıver lutfedip doğru	Ahmet Kadri Rizeli	Bayati	Sofyan	İlahi
Alemlerin sultanı meded	Mehmet Kemiksiz	İsfahan	Sofyan	İlahi
Allahü Ekber ve'l-Kerim	Cinuçen Tanrıkorum	Bestenigar	Sofyan	İlahi
Allahümme ya Hâdî	Mehmet Kemiksiz	Uşşak	Aks. Semai	Nefes
Arif ol ayine-i insane bak	Osman Ef.	Hicaz	Düyek	İlahi
Arif ol ayine-i insane bak	Hayati Günyeli	Segah	N. Sofyan	İlahi
Aşıkın maksudu ol	Cinuçen Tanrıkorum	Çargah	Devrikebir	Beste
Aşıkın maksudu ol	Said Özok	Muhayyer	Düyek	İlahi
Aşıklar sadıklar iştmiş	Ahmet Irsoy	Nikriz	Sofyan	İlahi
Aşk-ı maşuku edelden	Anonim	Hicaz Hüm.	Evsat	İlahi
Bağ-ı aşkın andelibi	Cinuçen Tanrıkorum	Bayati	Devrirevan	İlahi
Bağ-ı aşkın andelibi	Hüseyin Sebilci	Rast	Müsemmen	İlahi
Bahar oldu yine açıldı	Cinuçen Tanrıkorum	Ferahnak	Düyek	İlahi
Bana bu ten gerekmez	Sadettin Kaynak	Şehnaz	Düyek	İlahi
Behey bülbül	Anonim	Dilkeşhaveran	D. Evferi	Durak
Be-hey bülbül	Suphi Ezgi Aziz	Şedaraban	D. Evferi	Durak
Be-hey bülbül	Doğan Ergin	B. Araban	B.Raks.Evf.	İlahi
Be-hey bülbül	Cinuçen Tanrıkorum	Gülizar	Sofyan	İlahi
Be-hey bülbül	Tolga Bektaş	Hüseyini	Y. Semai	İlahi
Benim maksudum	H. Sadettin Arel	Hüzzam	D. Evferi	Durak
Benim maksudum	Amir Ateş	Bayati	Düyek	İlahi
Benim maksudum	Zekai Dede	Ferahnak	Düyek	İlahi
Benim maksudum	Şaban Keşkeş	Şedaraban	Düyek	İlahi
Bir padişeh kul ol kim	İ. Hakkı Bey	Mahur	Sofyan	İlahi
Bizi insan eden sensin	Mehmet Güntekin	Nihavend	Düyek	İlahi
Bizi insan eden sensin	Cinuçen Tanrıkorum	Buselik	Sofyan	İlahi

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Bunda gelen eğer pir	Cinuçen Tanrıkorur	Nikriz	Düyek	İlahi
Buyruğun tut Rahmanın	Cabbar Bozkurt	Mahur	N. Sofyan	İlahi
Buyruğun tut Rahmanın	Anonim	Hicaz	Sofyan	İlahi
Buyruğun tut Rahmanın	Şahabettin Ef.	Hicaz	Sofyan	İlahi
Buyruk senin Rahmanın	H. Sadettin Arel	Bayati	D. Evferi	Durak
Buyruk senin Rahmanın	Dellalzade	Şehnaz	A. Düyek	İlahi
Buyruk senin Rahmanın	Barış Demir	Nikriz	Sofyan	İlahi
Bülbül ki aşyan-ı kadimi	Cinuçen Tanrıkorur	Çargah	Lenkfahte	İlahi
Cenab-ı Pakine layık	Anonim	Kürdi	D. Evferi	Durak
Cenab-ı Pakine layık	Cinuçen Tanrıkorur	Karcıgar	Düyek	İlahi
Cenab-ı Pakine layık	Zekai Dede	Hicaz	Sofyan	İlahi
Ela ya eşade'l-evlad	Cüneyt Kosal	Rast	Düyek	Şuğul
Elden çıkardık mahımız	Anonim	Hüseyini	Evsat	İlahi
Erişdi hicranın demi	Anonim	Düğah	Evsat	İlahi
Erişdi hicranın demi	Anonim	Düğah	Evsat	İlahi
Erişdi hicranın demi	Erdoğan Çelikkol	Rast	Sofyan	İlahi
Erişti hicranın demi	Anonim	Hüseyini	Sofyan	İlahi
Ey bu gönüm şehri	Ali Rıza Ef.	Acemkürdi	Devrihindi	İlahi
Ey derdlilerin derdine	Faik Bey (Hacı)	Hüzzam	Düyek	İlahi
Ey derthlilerin derdine	H. Sadettin Arel	Reng-i Dil	D. Evferi	Durak
Ey gönül şol şahı alışanı	M. Düzgünman	Acemkürdi	Evsat	İlahi
Ey gülleri handan eden	S.Eyyubi Işıksal	Rast	Sofyan	İlahi
Ey padişah-ı bi-vezir	Anonim	Uşşak	Sofyan	İlahi
Ey padişah-ı bi-vezir	Cinuçen Tanrıkorur	Bestenigar	Sofyan	İlahi
Ey tabi-i nefis ü heva	Nezih Bekir Ef.	Ac.Murassa	Düyek	İlahi
Ey talib-i didar olan	S. Osmanoğlu	Ferahfeza	Düyek	İlahi
Ey tâlib-i didar olan	Anonim	Acemaşiran	Düyek	İlahi
Ey Vahid ü ferd ü Samed	Cinuçen Tanrıkorur	Hüseyini	Sofyan	İlahi
Ey Vahid ü ferd ü Samed	Cinuçen Tanrıkorur	Uşşak	Sofyan	İlahi Mü.
Ey vahidü ferdü's-Samed	Ali Rıza Ef.	Eviç	Düyek	İlahi
Fırkat cehennemden eşed	Hacı Arif Bey	Bestenigar	Düyek	İlahi
Gelin diyelim şevk ile	Melih Özaltnir	Hicaz	Düyek	İlahi
Gelin diyelim şevk ile	Ali Rıza Efendi	Hicaz-ı Acem	Düyek	İlahi
Gelin diyelim şevk ile	Zekai Dede	Uşşak	Düyek	İlahi
Gider şekk ü inkarı	H. Ahmet Irsoy	Arazbar	Düyek	İlahi
Gider şekk-ü inkarı	Ayhan Altınkuşlar	Hicaz	Sofyan	İlahi
Gördünse canan illerin	Cüneyt Kosal	Karcıgar	Düyek	İlahi
Gördünse canan illerin	Hakan Alvan	Suzinak	Sofyan	İlahi
Gülistanda gülü handan	Hakan Alvan	Neva	Sofyan	İlahi
Hab-ı gafletden uyar	Ayhan Altınkuşlar	Segah	Sofyan	İlahi
Hakdan özge nesne	Hafız Post	Hüseyini	Nim Evsat	İlahi

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Halas et kalbimiz	S. Osmanoğlu	Ferahfeza	Düyek	İlahi
Handan olur mana gülü	Hakan Alvan	Hüzzam	Sofyan	İlahi
Her şeb teravîh taatı	Anonim	Müstear	Evsat	İlahi
Hudaya cümle alem sana	Hç Sadettin Arel	Şivenüma	D. Evferi	Durak
İki cihan sultanının	Ahmet Kadri Rizeli	Mahur	Düyek	İlahi
İki cihan sultanının	İsmail Hakkı Bey	Çargah	Evsat	İlahi
İki cihan sultanının	H. Şemsi Güneren	Hicaz	Sofyan	İlahi
İnayetle nazar eyle	Hakan Alvan	Uşşak	Düyek	İlahi
İsteyen yarın hak eder	Anonim	Neveser	Sofyan	İlahi
İsteyen yarın hak eder	Anonim	Suzidil	Düyek	İlahi
İsteyen yarın hak eder	Aslan Hepgür	Hüzzam	N. Sofyan	İlahi
İşitdince nida-yı Hakk	Ahmet Ağa	Rahatülevah	Evsat	İlahi
İşittinse nida-yı Hakk	Hakan Alvan	B. Araban	R. Aksağı	İlahi
Karin-i bezm-i has eyle	Rauf Yekta Bey	Yegah	Düyek	İlahi
Kim umar senden vefayı	Turgut Tokaç	Acemaşiran	Devrihindi	İlahi
Kim umar senden vefayı	Ayhan Altınkuşlar	Hicaz	Düyek	İlahi
Kim umar senden vefayı	İ. Hakkı Bey	Hüzzam	Düyek	İlahi
Kim umar senden vefayı	Hasan Şanlıtürk	Saba	Düyek	İlahi
Kudumun rahmeti	Seyyid Efendi	Nevruz Acem	Nim Evsat	İlahi
Kudumun rahmeti	A. Mahmud Hüdayi	Çargah	Sofyan	Tevşih
Kudümün rahmeti	Hafız Post	Acem	Evsat	İlahi
Kudümün rahmeti	İsmail Özses	İsfahan	Devrihindi	İlahi
Kudümün rahmeti	Erdinç Çelikkol	Saba	Düyek	İlahi
Kudümün rahmeti	Ahmet Kadri Rizeli	Uşşak	Sofyan	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Ali Rıza Efendi	Hicaz	Düyek	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Hayati Günyeli	Hicaz	Düyek	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Halid Bey	Hicaz	Evsat	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Melih Özalpner	Acemaşiran	Sofyan	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Ayhan Altınkuşlar	Hicaz	Sofyan	İlahi
Kuldandan sana layık nola	İsmail Hakkı Bey	Neva	Sofyan	İlahi
Kuldandan sana layık nola	Zekai Dede	Uşşak	Sofyan	İlahi
Leke'l-hamdü lekeş-şükr	Mehmet Kemiksiz	Uşşak	Düyek	Şuğul
Lutfeyleyip bir kez nazar	Zekai Dede	Acemaşiran	Durak Ev.	Durak
Lutfeyleyip bir kez nazar	Anonim	Hüseyni	Düyek	İlahi
Masiva kaydından et bizi	Anonim	Neva	Düyek	İlahi
Medhini oku yare	Aslan Hepgür	Rast	Sofyan	İlahi
Medhini oku yare	Aslan Hepgür	Bestenigar	Düyek	İlahi
Mevlam senin aşıkların	H. Sadettin Arel	Hisar Buselik	D. Evferi	Durak
Mevlam senin aşıkların	Dede Efendi	Irak	Muhammes	İlahi
Mevlam senin aşıkların	Anonim	Eviç	Sofyan	İlahi
Mevlam senin aşıkların	Anonim	Bayati	Y. semai	İlahi

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usul	Form
Münadiler nida eyler	Anonim	Gülizar	Düyek	İlahi
Münadiler nida eyler	H. Ahmet Irsoy	Bayati	Hafif	İlahi
Münadiler nida eyler	Ali Rıza Ef.	Buselik	Sofyan	İlahi
Müşahhar emrine	Ali Şirüvani Dede	Hicaz	Evsat	İlahi
Müşahhar emrine	Anonim	Segah	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Ali Ağa (Bahçıvan)	Huzi	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Anonim	Hüzzam	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Zeki Altun	Karcıgar	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Anonim	Kürdi	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Anonim	Neva-1 Uşşak	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Sinan Efendi	Uşşak	Düyek	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Melih Özaltner	Uşşak	Nimsofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Anonim	Acemaşiran	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Cüneyt Kosal	Hicaz	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Doğan Ergin	Hüs. Buselik	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Amir Ateş	Işfahan	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Aslan Hepgür	Karcıgar	Sofyan	İlahi
N'eyleyeyim dünyayı	Amir Ateş	Rast	Sofyan	İlahi
Nefse uyup rah-1	H. Sadettin Arel	Hüseyni	D. Evferi	Durak
Nefse uyup rah-1	Veysel Dalsaldı	Suzidil	Düyek	İlahi
Nefse uyup rah-1	Faik Bey (Hacı)	Uşşak	Evsat	İlahi
Nefyemeye ağyarı	Anonim	Eviç	Düyek	İlahi
Nur ile doldu yine	Osman Kırklıkçı	Eviç	Devrihindi	İlahi
Nur ile doldu yine	Anonim	Saba	Düyek	İlahi
Nur ile doldu yine	Anonim	Acemaşiran	Evsat	İlahi
Nur ile doldu yine	Anonim	Acemkürdi	N. Evsat	İlahi
Nur ile doldu yine	Hakan Alvan	Rast	Sofyan	İlahi
Ol ey Hüdai subh u	Anonim	Eviç	Evsat	İlahi
Olmayıcak senden	H. Sadettin Arel	Sultani Irak	D. Evferi	Durak
Olmayıcak senden	Dede Efendi	Saba	A. Düyek	İlahi
Sadr-1 cem'i-mürselin	Halid Bey	Düghah	Evsat	İlahi
Sadr-1 cem'i-mürselin	İ.Safa Botsalı	Nihavend	Sofyan	İlahi
Sadr-1 cem'i-mürselin	Arif Bey (Hacı)	Segah	Evsat	Tevşih
Sadr-1 cem'i-mürselin	Aslan Hepgür	Uşşak	Sofyan	Tevşih
Sakın dünyaya aldanma	Melih Özaltner	Rast	Devrihindi	İlahi
Sakın dünyaya aldanma	Zekai Dede	Işfahan	Düyek	İlahi
Sakın dünyaya aldanma	İsmail Hakkı Bey	Rast	Düyek	İlahi
Seherde açılan güller	Cinuçen Tanrıkorur	Hüzzam	Düyek	İlahi
Sehv ile olduysa günah	H. Sadettin Arel	Nişaburek	D. Evferi	Durak
Sevda-yı sivadan geç	H. Sadettin Arel	Saba	Durak Evf.	Durak
Sevda-yı sivadan geç	Hayati Günyeli	Hicaz	Sofyan	İlahi

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Sevda-yı sivadan geç	Ahmet Hatipoğlu	İsfahan	Sofyan	İlahi
Tahkik eder tasdikini	Aslan Hepgür	Bayati	Sofyan	İlahi
Tahkik eder tasdikini	Aslan Hepgür	Eviç	Sofyan	İlahi
Tahkik eder tasdikini	Aslan Hepgür	Nihavend	Sofyan	İlahi
Tahkik eder tasdikini	Aslan Hepgür	Nikriz	Sofyan	İlahi
Tecelli-i cemal ister	Cinuçen Tanrıkorur	Dügah	Düyek	İlahi
Tecelli-i cemal ister	Ahmet Hatipoğlu	Hicaz (Uzzal)	Düyek	İlahi
Tecelli-i cemal ister	Anonim	Şedaraban	Düyek	İlahi
Tecelli-i cemal ister	Nafiz Bey (Hacı)	Şedaraban	Düyek	İlahi
Tecelli-i cemal ister	Behlül Efendi	Uşşak	Düyek	İlahi
Tecelli-i cemal ister	(Zahid/Giydirme)	Hüseyni	Sofyan	İlahi
Terk-i fena kıl derviş ol	Anonim	Uşşak	Devrihindi	İlahi
Terk-i fena kıl derviş ol	Anonim	Saba	Raks Aks.	İlahi
Tevhid ile olur her derde	İsmail Hakkı Bey	Uşşak	Düyek	İlahi
Tevhid ile olur her derde	Hakan Alvan	Şevkefza	Sofyan	İlahi
Tıynet-i alemde konmasa	H. Sadettin Arel	Şevkefza	D. Evferi	Durak
Vuslat gibi nimet mi olur	H. Sadettin Arel	Eviç	D. Evferi	Durak
Vücudun mazhar-ı tam	Cinuçen Tanrıkorur	Çargah	A.Semai	A.Semai
Ya evvele'l-evvelin	Mehmet Kemiksiz	Hüzzam	Sofyan	İlahi
Ya Malike yevmiddin	Mehmet Efendi	Sultani Yegah	Düyek	İlahi
Yar ile ettiğin ahdi unutm	Anonim	Acemaşiran	Düyek	İlahi
Yeter dost meclisinde	Anonim	Eviç	Düyek	İlahi
Yeter oldun fena bağında	Anonim	Hüzzam	Düyek	İlahi
Yeter oldun fena bağında	Safer Dal	Muhayyer	Düyek	İlahi
Yeter oldun fena bağında	Anonim	Segah	Düyek	İlahi
Zakir safaya irişür	Hasan Şanlıtürk	Rast	Düyek	İlahi

Zâkirzâde Abdullah Efendi

Genel silsilede 31, Hüdâyî hazretlerinden itibaren ise 3. sıradaki Zâkirzâde Abdullah Efendi'nin (ö. 1068/1657) bir güftesine yapılmış tek eser tespit edebildik.

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Şol demde ki can çeşmime	Bekir Sıdkı Sezgin	Bayati	D. Evferi	Durak

Osman Fazlî-i İlahî (Atpazarî, Kutup Osman Efendi)

Celvetî silsilesinde Zâkirzâde'den sonra gelen Kutup Osman Efendi'nin (ö. 1102/1691) nutk-i şeriflerinin bestekârlarımız tarafından ihmal edildiğini görmekteyiz. Bunun en önemli sebebi, Kıbrıs'ta gözden uzak olması, eserlerinin ve kendisinin son zamanlara kadar tanınmaması olabilir. Abdullah Uysal tarafından yapılan üç bestenin bilgileri şu şekildedir:

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Biçâre fer ü mâye	Abdullah Uysal	Hüseyini	Sofyan	İlahi
Kâinata mahz-ı rahmet	Abdullah Uysal	Muhayyer	Düyek	İlahi
Ol kurretü'l-ayneyn	Abdullah Uysal	Dügah	Y. Semâî	Mersiye

İsmâil Hakkı Bursevî

Silsiledeki son seccâde-nişîn, Bursalı İsmâil Hakkı (ö. 1137/1725) hazretleridir. Müsikiyi “nefsi terbiye ve rûhu tehyic ve i'lâ için en müessir bir vâsıta” addeden Bursalı İsmâil Hakkı da, Aziz Mahmûd Hüdâyî'nin bazı ilâhileri ile kendi yazdığı bir çok naat ve neşideyi muhtelif makamlarda bestelemiştir.⁴ Ne var ki bu bestelerden günümüze ulaşan bir eser yoktur. Biz size hazretin nutk-i şeriflerine yapılan tespit edebildiğimiz 78 eserin bilgilerini sunuyoruz. Bununla birlikte manzumelerinde “Hakkı” mahlası kullanan İsmâil Hakkı'nın bazı eserlerinin, yine aynı mahlası kullanan Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretleriyle karıştırıldığını görmekteyiz.

En çok bestelenen güftesi “Düştü cânâ âkıbet sevdâ-yı aşk” (5) eseridir. 9 eseri anonimdir; hazretin nutuklarına en çok beste yapan bestekarlar Mehmet Kemiksiz (18), Mehmet Emin Ay (17), Hakan Alvan (7), H. Sadettin Arel (5)'dir. Hüseyini, hüzzam, saba başta olmak üzere pek çok makamda besteler vardır. Yine en çok kullanılan usûl sofyan ve düyek başta olmak üzere durak evferi olup form olarak da durak ve ilahi formları kullanılmıştır.

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Alemi aşkın bana	Mehmet Emin Ay	Hicaz	Düyek	İlâhi
Alemleri nur eyledi	Halil Çay	Hicazkar	Sofyan	İlâhi
Bade-i lebinden nuş eden	Hakan Alvan	Bayati	Sofyan	İlâhi
Ben celvetiyem celveti	Mehmet Emin Ay	Saba	Sofyan	İlâhi
Bihamdillah ki geldi	Hakan Alvan	Acem	Düyek	İlâhi
Bi-hamdillah ki geldi	Mehmet Kemiksiz	Sultani Y.	R. Aksağı	İlâhi
Bihamdillah safa buldu	Hakan Alvan	Acemaşîran	Düyek	İlâhi
Bihamdillah safa buldu	Mehmet Emin Ay	Acemaşîran	Düyek	ilâhi
Bir tecelli eylese âşıklara	Mehmet Kemiksiz	Neveser	Düyek	İlâhi
Bunca günâha bunca	Hakan Alvan	Hüseyini	Sofyan	İlâhi
Bunca günâha bunca	Mehmet Emin Ay	Rast	Sofyan	İlâhi
Canımın cananı sensin	Rıza Tekin Uğurel	Bayati	Düyek	İlâhi
Canımın cananı sensin	Mehmet Kemiksiz	Hüzzam	Düyek	Tevşih
Canımın cananı sensin	Mehmet Emin Ay	Saba	Düyek	Tevşih
Devlet-i dâreyne bakma	Mehmet Kemiksiz	Şehnaz Bus.	Düyek	İlâhi
Doğdu nurun aleme verdi	Anonim	Mahur	Devrirevan	İlâhi
Düştü cana akıbet	Hacı Mehmet Efendi	Hicaz	D. Evferi	Durak

4 Yılmaz, Aziz Mahmud Hüdâyî, 296.

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Düştü cana akıbet	Mehmet Ef. (zakir)	Hicaz	D. Evferi	Durak
Düştü cana akıbet	H. Sadettin Arel	Kürdi	D. Evferi	Durak
Düştü cana akıbet	Anonim	Hüseyni	Devrihindi	İlâhi
Düştü cana akıbet	Mehmet Kalburizade	Hüseyni	Düyek	İlâhi
Ey cihan-ara	Anonim	Hüzzam	Düyek	İlâhi
Ey cihan-ara halim	Abdurrahman Nesib	Suzinak	Sofyan	İlâhi
Ey mübarek ay hoş geldin	Mehmet Kemiksiz	Hüzzam	Düyek	İlahi
Ey sûfî yeter	Mehmet Kemiksiz	Hicaz	Sofyan	İlâhi
Gel alem-i manaya mirac	Hakan Alvan	Hüzzam	Sofyan	İlâhi
Gel ey dil oku esmâyı	Mehmet Kemiksiz	Nihavend	Raksaksağı	Nefes
Gel rasûlün âl ve ashâbına	Mehmet Emin Ay	Segah	Düyek	İlâhi
Gel terkeyle cihanı	Anonim	Hüseyni	Düyek	İlâhi
Görünmez dideme	Mehmet Emin Ay	Hüseyni	Sofyan	İlâhi
Gül gibi dilşad olun	Hakan Alvan	Rast	Düyek	İlâhi
Gülistan-ı dil-ü canda	Mehmet Emin Ay	Hicaz	Düyek	İlâhi
Gülşen-i aşka düşen	H. Sadettin Arel	Ruhnüvaz	D. Evferi	Durak
Habibi ya habibi	Mehmet Kemiksiz	Buselik	Curcuna	Şuğul
Hak isteyen aşıklar	Mehmet Emin Ay	Rast	Sofyan	İlâhi
Hakka düştü yönüm benim	Halil Çay	Kürdi	Sofyan	İlâhi
Hasretim aya göremem	Hakan Alvan	Düguh	Düyek	İlâhi
Hayli demdür şîşe-i çeşmi	Mehmet Kemiksiz	Şivenüma	Düyek	Münacat
Her nefesde bir tecelli-i	Anonim	Saba	D. Evferi	Durak
Hüda'dan gelmişiz cânâ	Mehmet Emin Ay	Nikriz	Düyek	İlâhi
Hüda'dan gelmişiz cânâ	Rıza Tekin Uğurel	Nihavend	Nim sofyan	İlâhi
İçenler bezm-i aşkın	Mehmet Kemiksiz	Hicazbus.	Y. Semai	İlâhi
İnne ehle'l 'ışkı kad sârü	Mehmet Kemiksiz	Nikriz	Düyek	Şuğul
Kad tecellel hakku	Mehmet Kemiksiz	Hüzzam	Sofyan	Şuğul
Katraya kılmam nazar	Mehmet Kemiksiz	Hisar	Düyek	ilâhi
Menba-ı ilmi Hüda'sın	Selahattin Demirtaş	Acem	Düyek	İlâhi
Menba-ı ilmi Hüda'sın	Selahattin Demirtaş	Acem Kürdi	Düyek	Tevşih
Menba-i ilm-i Hüda'sın	Faik Bey (hacı)	Hüzzam	Evsat	Tevşih
Mevlam senin aşkın	Hayati Günyeli	Hüseyni	Sofyan	İlâhi
Mevlam senin aşkın yeter	Mehmet Emin Ay	Hüseyni	Sofyan	İlâhi
Mustafâdır cümle halka	Mehmet Kemiksiz	Hüseyni	Sofyan	İlâhi
Perişan eyledim dilden	H. Sadettin Arel	Lalegül	D. Evferi	Durak
Perişan eyledim dilden	H. Sadettin Arel	Saba Zemz.	D. Evferi	Durak
Rah-ı hak'da hâk olur	Rıza Tekin Uğurel	Muhayyer	Sofyan	İlâhi

Eserin ilk dizesi	Bestekar	Makam	Usûl	Form
Riyâz-ı vahdete tut dâima	Mehmet Emin Ay	Kürdi	Sofyan	İlâhi
Sabredelim cefalara	Halil Çay	Hüzzam	Düyek	İlâhi
Saye saldı	Zeki Altun	Eviç	Aksak	İlâhi
Saye saldı ehli iman	Mehmet Emin Ay	Acemaşîran	Düyek	İlâhi
Saye saldı ehli iman	Mehmet Kemiksiz	İsfahan	Düyek	İlâhi
Saye saldı ehli iman	Dursun Çakmak	Saba	Düyek	İlâhi
Seherlerde eser	Anonim	Dügah	D. Evferi	İlâhi
Seherlerde eser	Dursun Çakmak	Uşşak	Sofyan	İlâhi
Ser-â-ser bu cihanın canı	Mehmet Emin Ay	Segah	Curcuna	İlâhi
Ser-â-ser bu cihanın canı	Mehmet kemiksiz	Segah	Evsat	Tevşih
Solmadan bağın geçmeden	Cüneyt Kosal	Rast	Sofyan	İlâhi
Soydum kabayı	S. Eyyubi Işıksal	Bayatîar.	Sofyan	İlâhi
Soydum kabayı	Halil Çay	Hicaz	Sofyan	İlâhi
Şarâb-ı vashî nûş et	Mehmet Emin Ay	Muhayyer	Sofyan	İlâhi
Şerab-ı aşk ile mestâneyim	Mehmet Kemiksiz	Hüseyîni	Sofyan	İlâhi
Tutuşdu aşkın ateşi	Mehmet Emin Ay	Nikriz	Sofyan	İlâhi
Vâdi-i firkâtde kaldı	Mehmet Emin Ay	Hicaz	Sofyan	İlâhi
Ya ilahi kasırım şüküründe	H. Sadettin Arel	Aşkefza	D. Evferi	Durak
Ya ilahi kasırım şüküründe	Dursun Çakmak	Saba	Düyek	İlâhi
Ya ilahi kasırım şüküründe	Ayhan Altınkuşlar	Aşkefza	Sofyan	İlâhi
Yâd eyle hudâ ismin	Mehmet Kemiksiz	Uşşak	Sofyan	İlâhi
Yanıp derd-ü elemlele	Anonim	Hüseyîni	Sofyan	İlâhi
Yanıp derd-ü elemlele	Anonim	Saba	Sofyan	İlâhi
Yüzünden okunur	Anonim	Hüseyîni	D. Evferi	Naat

Celvetiyye'deki Mûsikîşinâslar

Celvetî tarikatinin merâsimlerini yöneten zâkirbaşlıların mûsikîşinâs olması oldukça önemlidir ve bu meyanda Hüdâyî hazretlerinin önce dervişi, sonra zâkirbaşısı olan Hâfız Kumral (ö. 1621) önemli bir mûsikîşinâstır. Kaynaklarda on bestesi olduğu bildirilmekle birlikte günümüze “Cemâlin mihr-i âlem-tab'a benzer” mısraıyla başlayan hüseyîni makamında bir aksak semâîsi ulaşmıştır.

Ayrıca Hüdâyî hazretlerinin halifesi olan Şaban Dede (ö. 1650), bir ara Amasya Çivici Tekkesi'nde şeyhlik yapmıştır. Zâkirzâde Abdullah Efendi'nin de babasıdır.

Hüdâyî Tekkesi'nin 5. şeyhi olan Divitçi-zâde Şeyh Mehmed Tâlib Efendi (ö. 1679), hem şair hem mûsikîşinâstır. Kendine ait “Feth olunca Hak'tan yana yolumuz” mısraıyla başlayan güftesine neva makamında bir ilahi bestesi vardır. Günümüze ulaşan herhangi bir eserini tespit edemedik.

Üsküdar'daki tekkenin 8. şeyh efendisi Abdülhayy Efendi'nin (ö. 1705) de günümüze ulaşmamakla birlikte bazı besteleri olduğu bilinmektedir.

Muhammediyye formunun meşhur icracılarından olan "Akbaba İmamı" lakabıyla tanınan Şeyh Mehmed Zaîfi Efendi (ö. 1703) de tarikatın mûsikîşinâslarındandır. Günümüze ulaşan iki eseri: Niyâzî-i Mısrî'ye ait "Habs için geldi gelip ıtlak için ferman bana" güftesine segah makamında, evsat usulündeki bestesi ve güftesi İsa Mahvî Efendi'ye ait "Sivâ efkârının cündü gönül milkin harâb etti" güftesine yine evsat usulü ve segah makamındaki ilahileridir.

Bursadaki İsmâil Hakkı Tekkesi'nin zâkirbaşısı Kalburî-zâde Hacı Mehmed Efendi'nin 12 ilahisinden sadece Hüdâyî hazretlerine ait "Düştü câna âkıbet sevdâ-yı aşk" güftesine düyek usulünde, hüseyni makamında yaptığı bestedir.

Malak Hâfız lakabıyla bilinen Hafız Hüseyin Efendi, hem çok iyi bir Kur'ân Kârî'si, hem başta Nureddin Tekkesi olmak üzere diğer dergahlarda da zâkirbaşılık yapmıştır. Müstear makamında Hz Yunus'a ait "Taşdı rahmet deryâsı" ilahisi günümüze ulaşan tek eseridir.

Hüdâyî Tekkesi'nin 19. şeyhi Abdurrahman Nesîb Efendi'nin günümüze ulaşan üç bestesi vardır: Güftesi Yunus Emre'ye ait "Şûrîde vü şeydâ kılan yârin cemâlidir beni" sözlerine saba makamında, çifte düyek usulünde ilahi. Sözleri Bursalı İsmâil Hakkı'ya ait "Ey Cihân-ârâ hâlim nic'ölür" suzinak makamında, sofyan usulünde ilahisidir. Sözleri Niyâzî-i Mısrî hazretlerine ait "Sevdim seni hep varım" uşşak makamında sofyan usulünde ilahileridir.

Sonuç

Celvetî tarikatının pîri olan Hüdâyî hazretlerinin bizzat mûsikîşinâs olması ve tarikatın zikirlerinin mûsikî içerisinde gerçekleşmesi, Celvetîliğin tekke mûsikisine çok kıymetli kişiler kazandırmasına ve eserler verilmesine zemin sağlamıştır. Aynı zamanda tekkede bes-teli mevlid ve miraciye okuma geleneği, mevlid-i şerifin ve miraciyenin olabilecek en az zarar görerek günümüze intikalini sağlamıştır.

Gerek ifade gerek anlam açısından oldukça kıymetli nutk-i şerifleri olan ve tebliğimize isim veren Kutup Osman hazretlerinin bu manzumelerinin mûsikî sahasında nerdeyse değerlendirilmediğini tespit ettik. Ümit ederiz ki bu sempozyum, Kutup Osman hazretlerinin –bilhassa mûsikî sahası açısından– kıymetinin takdirine, manzumelerinin yeni bestelerle buluşup tesirlerinin yayılmasına sebep olsun.

Meşâyih ve müntesiplerinin dinî mûsikimize hediye ettiği yüzlerce eserden dolayı tekke mûsikimiz, Celvetî tarikatına çok şey borçludur. Bu eserlerden günümüze ulaşanı olduğu kadar, –kaynaklarımızda sadece bilgilerine sahip olduğumuz– ulaşamayanı da vardır. Yol devam etmiş olsaydı, unutulmuş ve günümüze ulaşamamış bu yüzlerce eser, bugün icra edilecek ve yeni eserlerle daha da zenginleşebilecekti.